Autor Guste Santini
Petak, 10 Studeni 2000 15:15

Monetarna i fiskalna politika temeljni su elementi ekonomske politike. Poznato je da "koordinacija" između tih dviju politika određuje uspješnost ekonomske politike odnosne zemlje. U kojoj će mjeri monetarna i fiskalna politika biti "nacionalne" ovisi od veličine nacionalnog tržišta. Što je ono veće to su i mogućnosti ekonomske politike veće. I obratno. Globalizacija znači smanjenje uloge nacionalne ekonomske politike. Osporavanje učinkovistosti nacionalne ekonomske politike ide tako daleko da se osporavaju bilo kakvi pozitivni učinci nacionalne ekonomske politike. Zemlje u tranziciji osvisne od principa MMF-a i Svjetske banke "rezultat" su te i takve politike. Zaboravlja se, međutim, da niti MMF niti Svjetska banka ne određuju nacionalni razvoj. Nacionalni razvoj je određen nacionalnom Koncepcijom i strategijom razvoja. Gdje nema strategije razvoja moguća su sva i svakakva rješenja, a kada učinci ne zadovoljavaju postoji izgovor. Susjedna Slovenija nam svojim rezultatima u razvoju pokazuje što se može učiniti osmišljenom politikom na nacionalnoj razini.

Hrvatska država od uspostave neovisnosti, preko "gospodarskog čuda" do krize imala je divergentnu monetarnu i fiskalnu politiku. Monetarna poltika je okoštavala privrednu strukturu a fiskalna ju je razarala. Ambijent je osiguravan stabilnom kunom i zaduživanjem u inozemstvu. Stabilna kuna trebala je značiti sigurnost. Zaduživanje u inozemstvu stvaralo je privid učinkovitosti nacionalnog gospodarstva. Stabilnost kune je osiguravana restriktivnom monetarnom politikom što je poticalo rastuću preferenciju likvidnosti. Rastuća preferencija likvidnosti dodatno je podržavana rastućim nepodmirenim obvezama. "Jasno za to nije bio nitko kriv. Naprosto netko drugi je trebao voditi o tome brigu." To što se je od 1996. godine odnos primarnog novca i aktive konsolidirane bilance poslovnih banaka smanjio za 23% (siječanj 2000. godine) nikoga ne zabrinjava. Ponuda deviza temeljena na rastu neto zaduženja prema inozemstvu (ovom valja pridodati domaću ponudu valute od strane građana) samo je dodatno - u parcijalnoj ravnoteži - utjecala na aprecijaciju kune. Aprecijacija kune je izravno utjecala na smanjenje inflacije. O čemu je zapravo riječ najbolje svjedoči usporedba produktivnosti Evropske unije i Hrvatske. Odista učinak droge nije moguće eliminirati. Prema tome, monetarna politika podređena stabilnom tečaju kune nije odvajala upravljanje količinom novca u opticaju, koji je potreban kako bi se nesmetano odvijao proces reprodukcije, od upravljanja tečajem kune već je bila u funkciji tečaja kao takvog. Monetarna politika je vođena kao da Hrvatska ima evropski dohodak per capita i da je nezaposlenost odnosno privredna aktivnost na nivou evropske. Ona to nema. Prema tome, postoji odgovornost tadašnjih nosilaca monetarne politike za ignoriranje realnog stanja u privredi.

U isto se je vrijeme fiskalna politika ponašala po svome autonomnom obrascu. Participacija države u ukupnoj potrošnji se je povećavala iz godine u godinu (djelomično uvjetovano realnom inflacijom). Povećanje učešća države nije se odvijalo u pravcu rješavanja nagomilanih problema iz prethodnog sustava. Povećanje učešća države korišteno je za povećanje nekih prava i "krpanje" rastućih rupa u javnoj potrošnji. Rezultat te i takve politike nalazi se u činjenici da je država ta koja postaje temeljni generator nepodmirenih potraživanja, dakle, prisutne nelikvidnosti. Od velikih obveznica na ovamo država se je ponašala u iluziji mekog budžetskog ograničenja. Centralna banka nije reagirala na neprimjerenu politiku Vlade iako je to morala učiniti. Da stvar bude gora uvođenje poreza na dodatnu vrijednost nije iskorišteno (povećani priliv proračuna po osnovu oporezivanja zaliha) da se srede javne financije već se je rebalansom proračuna povećala javna potrošnja, dok je centralna banka to popratila

smanjenjem odnosa primarnog novca i aktive konsolidirane bilance poslovnih banaka. **Učinak rebalansa proračuna iz 1998. godine može se usporediti sa modelom privatizacije odnosno intervencijama u bankarski sustav (gotovo 50 milijardi kuna) kako po učincima tako i po ograničenjima u budućnosti.**
Prema tome, država je u sve većoj mjeri supstituirala tržište u svakom pogledu. Država je postala glavni poslodavac. Ona je i price leader i vjerojatno inicijator predstojeće otvorene inflacije. Država određuje tržište kapitala istiskujući privatnu aktivnost i to kako na financijskom tržištu tako i u očekivanjima o mogućim događanjima. Ovo znači da država izravno određuje sadašnjost i budućnost investiranja u većoj mjeri nego što je to u tržišnom modelu privređivanja dopustivo. Nabrajanja bi mogla ići u nedogled jer je hrvatska država paralelni sustav koji ne dijeli sudbinu svojih građana (oporezivanje na temelju fakturirane realizacije).

Učinci monetarne i fiskalne politike vidljivi su u stanju i perspektivi hrvatske privrede. Javne su usluge iz dana u dan lošije bez perspekitive poboljšanja u doglednoj budućnosti. Stanovništvo, posebno stariji dio populacije, socijalno je ugroženo do mjere koja zabrinjava. Nastavak monetarne i nemogućnost značajnije promjene fiskallne politike čini perspektivu hrvatskog društva sumornom. Nedostaje vizija. Nedostaje strategija razvoja. Nije opoznato gdje smo (dijagnoza), neznamo gdje idemo (strategija), kao što neznamo gdje ćemo stići (prognoza).

Odlučnost Predsjednika, Sabora i Vlade nužni su preduvjet kako bi se iznjedrila strategija razvoja na dobrobit građana Hrvatske. Stoga se zauzimam za ulazak u Evropsku uniju sa primjerenom strategijom razvoja. Strategija razvoja znači ubrzan razvoj i tako stvaranje nužnih materijalnih pretpostavki za učinkovitiju konvergenciju globaliziranoj Evropi.

Koncepcija i strategija razvoja objektivni je kriterij ocjene fiskalnog, monetarnog i bankarskog sustava. Tek po jasnoj ocjeni o stanju i perspektivama hrvatskog društva moguće je odrediti pirmjereni sustav koji će na učinkovit način (niske troškove) omogućiti varijaciju instrumenata ekonomske poltiike u pravcu dinamiziranja privrednog razvoja.

Objektivna ograničenja određena su današnjom "kompozicijom" monetarne i fiskalne politike. Od presudnog je značaja spoznaja o ograničenim mogućnostima monetarne politike danas kada je Hrvatska u izravnoj ovisnosti od inozemnih vjerovnika. Jednako tako značajno su smanjene mogućnosti dijela nacionalnog bankarskog sustava koji ubrzano postaje vlasništvom inozemnog kapitala. Preko 90% konsolidirane bilance poslovnih banaka je danas pod kontrolom inozemnog kapitala. Ovom valja pridodati učešće deviza u pasivi bilanci poslovnih banaka koje u prosjeku iznose više od dvije trećine. Znakovito je identificirati sutpanj internacionalizacije financijske industrije u odnosu na druge djelatnosti. Iznijeto ukazuje na nužnost jasnog identificiranja razvojnih šansi u ovako skučenim uvjetima.

Fiskalna politika u većoj mjeri u odnosu na monetarnu jest naciionalna politika. I pri ovoj ocjeni valja imati u vidu da veličlina nacionalog tržišta i stupanj razvijenosti određuje stupanj nacionalnosti fiskalne politike. Globalizacija ima značajnih učinaka na fiskalnu politiku što rezultira rastućim ograničenjima. Porezna konkurencija pojedinih država kao poticaj izvoznoj orijentaciji nije poznata poreznim stručnjacima od jučer. Pojedine zemlje, iako su jedinstveni privredni teritorij, različitim poreznim stimulancim uspostavljaju značajne regionalne razlike u oporezivanju kako bi se privukao investicijski kapital i tako dinamizirao razvoj.

Od značaja je identificirati državnu potrošnju na fiksni i varijabilni dio. Što je neka zemlja manja i nerazvijenija toj je manja elastičnost rashoda i zbog fiksne komponente. Veliki udio fiksne komponete u ukupnim rashodima smanjuje varijabilni dio što u konačnici znači individualizaciju rizika. U malim i nerazvijenim zemljama, nužno izvozno orijentiranim, individualizacija rizika jest sudbina koju nije moguće izbjeći.

Na strasni prihoda također su značajni problemi, u malim i nerazvijenim zemljama kao što je to Hrvatska, jer je porezni kapacitet te i takve privrede nedovoljan da pokrije javne potrebe. Kako je porez za poreznog obveznika trošak to je jasno da povećanje poreznog opterećenja znači smanjenje konkurentske (čitaj: izvozne) sposobnosti. Ignoriranje te činjenice značajno je devastirao ionako tehnološki zaostalu privrednu strukturu (poljoopriveda, prehrambena industrija i turizam samo su najpoznatiji primjeri). Stoga samo promjena tečaja nije mogla biti učinkovit odgovor na probleme u privredi.

Prema tome, u maloj i nerazvijenoj zemlji nužno je pri ocjeni o mogućoj participaciji države u društvenom proizvodu krenuti od poreznog kapaciteta. Poznata su porezna načela kojima se vlada treba rukovoditi pri čemu je posebno značajno načelo korisnosti upravo zbog nužnog povećanja učinkovitosti nacionalne ekonomije. To je dodatni razlog suženim mogućnostima provedbe primjerene socijalne politike. Kada se jednom definira porezni kapacitzet tada Sabor kao predstavnik građana odlučuje u koje namjene i koliko će se trošiti. Dosadašnja praksa izglasavanja u prvom koraku rashoda pa potom osiguravanje potrebnih sredstava uzrok su postojećem stanju.

Danas, ograničene mogućnosti monetarne politike, mali društveni proizvod i na toj osnovi mali porezni kapacitet činjenice su koje treba imati u vidu prilikom doziranja monetarne odnosno fiskalne politike. Kada se ima iznijeto u vidu jasno je da ovakva monetarna i fiskalna politika nije održiva bez obzira na želje pojedinih partija, interesnih grupa itd. Naprosto **valja istaknuti činjenicu da je Hrvatska siromašna zemlja i da će ona to biti u narednom razdoblju. Koncepcija i strategija razvoja daju nadu građanima Hrvatske da bi sutra moglo biti bolje.** Danas nema valjane argumentacije da postojeća ekonomska politika znači poboljšanje. Što više nastavak ovakve politike vodi zemlju u bankrot. Ignoriranje obveza od strane države, kao što smo to vidjeli, siguran je indikator ozbiljnih poremećaja. Danas nitko više ne govori o katastrofičarima. Danas govorimo o krizi. Danas smo svjesni realne/strukturne inflacije. Štrajkovi koji se iz dana u dan pojavljuju, poneki se već odvijaju na ulici, dramatično su upozorenje da se politika mora mjenjati. Nova vlast ima povijesnu odgovornost da izmjeni tijekove. Na žalost raspoloživi resursi manji su nego što bi to želio priznati bilo koji građanin Hrvatske.

Vratimo se na početak priče i eksplicite ponovimo da je u maloj i otvorenoj zemlji nužna "koordinacija" monetarne i fisklane politike kako bi ograničenja svake zasebno bila manja, a njihova pojedinačna i ukupna učinkovitost veća. Nismo niti veliki niti razvijeni, niti nas tko posebno treba. Dio smo svijeta kojem se moramo prilagođavati. Učinimo to kao subjekt a ne kao puki objekt koji nema osobnosti. Ovo je teži ali, imajući u vidu budućnost naše djece, za mene, jedino ispravni put.